

☺ Minä itte

aŭtoro Juha Metsäkallas · publikigita 2019-10-01

Esperantossa on parikin sanaa, jotka voidaan kääntää ainakin toisinaan sanaksi "itse" - *mem* ja *si*. Suomenkieliselle nämä eivät yleensä tuota vaikeuksia, mutta jostain syystä esim. englanninkielisille kyllä.

☺☺ Mem

Esperantossa vahvistava sana - esimerkiksi verbiä vahvistava adverbi - tulee yleensä pääsanansa edelle

Kelkfoje neĝas en marto en nia lando.

Tällainen vahvistava sana on myös *mem* - tosin sillä poikkeuksella, että se tuleekin pääsanansa jälkeen.

- *Kvazaŭ la ĉambro mem...* : Aivan kuin huone **itse**...
- *Hieraŭ mem vi diris, ke...* : **Vastahan** eilen sanoit, että...
- *Mi mem ne havas biciklon, sed mia frato havas* : Minulla **itselläni** ei ole polkupyörää, mutta veljelläni on.

Huomattavaa on, että *mem*-sanan pois jättäminen ei muuta lauseen merkitystä. Painotus, korostus muuttuu, muttei itse merkitys.

☺☺ Si

Si on vuorostaan **refleksiivipronomi**, jota käytetään silloin, kun lauseen subjekti ja objekti ovat sama kolmannessa persoonassa mainittu tekijä - toisin sanoen muu kuin *mi*, *vi* tai *ni*. *Si* on siis sama kuin ruotsin *sig* tai saksan *sich*.

Si ei itse voi olla subjekti vaan ainoastaan viittaus siihen, joten se useimmiten esiintyy akkusatiivimuodossaan *sin*.

Mi vidas min : Näen itseni.

...

Ri vidas sin : Hän näkee **itsensä**.

...

Ili vidas sin : He näkevät **itsensä**.

Eihän suomeksikaan sanota "Hän näkee hänet", kun kyse on itsensä näkemisestä (paitsi [turun murteessa](#)).

Tästä refleksiivipronominista on tietysti olemassa myös omistusmuoto samaan tapaan kuin muistakin pronomineista.

- *Ri venis kun sia frato* : Hän tuli veljensä kanssa.
- *Ri venis kun ria frato* : Hän tuli **hänen** veljensä kanssa [jonkun muun veljen].

Toisinaan sanan kanssa täytyy olla tarkkana.

Ŝi ploras, ĉar li malamas ŝin.

vai

Ŝi ploras, ĉar li malamas sin.

Nyt täytyy muistaa, että *si* viittaa aina lauseen subjektiin, olkoon lause sitten pää- tai sivulause. Käännetäänpä pelkkä sivulause.

- *Li malamas ŝin* : Hän (mies) vihaa häntä (naista).
- *Li malamas sin* : Hän (mies) vihaa itseään.

Entäs sitten koko virke.

Ŝi ploras, ĉar li malamas ŝin : Nainen itkee, koska mies...

Niin, esperantoksi kai ilman muuta oletetaan, että vihan kohde on itkevä nainen. Suomeksi tämä on vähän hämäävämpi riippuen siitä, miten esperanton (typerän) sukupuolittuneen persoonapronominin kääntää.

- Nainen itkee, koska mies vihaa tätä.
- Nainen itkee, koska mies vihaa häntä.
- Nainen itkee, koska mies vihaa naista.

Kaksi ensimmäistä ovat yksiselitteisiä. Ensimmäisessä mies vihaa itkevää naista. Toisessa mies vihaa jotakuta muuta kuin itkevää naista. Kolmas on sitten epäselvä. Todennäköisesti mies vihaa itkevää naista, mutta vihan kohde voi myös olla joku muu nainen.

☞☞ **Si ja mem yhdessä**

Si ja *mem* voivat tietysti esiintyä yhdessä. Yhdessä esiintyminen on jaettavissa kolmeen tapaukseen:

- nominatiivissa (*si mem*)
- akkusatiivissa (*sin mem*)
- preposition kanssa (esim. *per si mem*).

☞☞ **Si ja mem nominatiivissa**

Nominatiivi on subjektin sija. Koska *si* esiintyy vain kolmannen persoonan yhteydessä, subjektin täytyy tällöin olla kolmannessa persoonassa. Kun *mem* korostaa, lopputulos on kolmannessa persoonaassa olevan subjektin korostamista. Tällöin kuitenkin usein *si* riittää. *Si mem* on helposti tårta på tårtaa.

Esimerkki, ööh, ääh...

*Ri ne estas **si mem*** : Hän ei ole **oma itsensä**.

missä *si mem* on käypä ilmaisu.

☞☞ **Si ja mem akkusatiivissa**

Kuten edellä mainitsin, refleksiivipronomini *si* esiintyy useimmiten akkusatiivissa, joten yhdistelmä on *sin mem*.

- *La instruisto instruis **sin mem*** : Opettaja opetti **itseään**.
- *La krimulo elperfidis **sin mem** en interparolado* : Rikollinen paljasti **itsensä** risti-kuulustelussa.

Kun kerran sekä *si* että *mem* kohdistuvat subjektiin itseensä, akkusatiivin *sin mem* käyttö on toisinaan liiallista ja saattaa aiheuttaa koomisen mielikuvan.

Ri sin mem demandis, kiel... : Hän kysyin itseltään, kuinka...

Kysyä itseltään on jo *demandi sin*, joten epäselväksi jää, miten *mem* on ymmärrettävä. Halutaanko tässä luoda hamletmainen mielikuva, jossa päähenkilö etsii jotakuta kysyäkseen tältä jotakin, mutta kun sopivaa ei löydy, hän päätyykin kysymään juuri itseltään eikä keltään muulta? Ei, vaan kaiken kaikkiaan sanaa *mem* on tässä kohdin pidettävä tarpeettomana.

Yhdistelmää *sin mem* voi siis käyttää vain, jos lauseen verbi + *sin* ei itsessään sisällä ideaa subjektiin itseensä kohdistuvasta tekemisestä. Suomenkielistä helpottaa tässä muistisääntö: jos jo pelkästä sanasta *sin* lauseeseen tulee suomeksi sana itseään, itseltään tms., *mem* on tällöin tarpeeton.

☞☞ **Prepositio ynnä si mem**

Yhdistelmää *si mem* käytetään ennen kaikkea prepositioiden *al* ja *per* kanssa.

☞☞ **al si mem**

Joissakin kielissä esiintyy sijamuoto nimeltä **datiivi**, joka ilmaisee mille tai kenelle jokin kuuluu tai tehdään jotakin. Suomessa tällaista ei ole, vaan tämä vastaanottamisen rooli ilmaistaan usein **allatiivia** tai **genetiiviä** käyttäen. Koska kyse on enemmän tai vähemmän kuvaannollisesta liikkeestä, esperanto käyttää datiivin ilmaisemiseen prepositiota *al*.

*Ŝi kombas **al si** la harojn* : Nainen harjasi hiuksiaan.

Tätä itseensä kohdistuvaa kuulumista tai toiminnan kohteena olemista voidaan tehostaa sanalla *mem*.

- *Poste ŝi gratis al si mem* : Myöhemmin hän onnitteli **itseään**.
- *Ha, li diris al si mem* : Hah, hän sanoi **itselleen**.
- *...murmuris li al si mem* : ...mumisi hän **itseksensä**.

Samalla tapaa kuin akkusatiiviyhdistelmän *sin mem* käyttö voi aiheuttaa koomisen mielikuvan, tällainen datiivin kaltainen *al si mem* voi myös mennä pieleen.

Ri promesis al si mem : Hän lupasi itselleen.

Promesi al si tarkoittaa jo itselleen lupaamista, joten *mem* samaan tapaan luo mielikuvan henkilöstä etsimässä toista, jolle luvata, mutta joutuukin tyytymään itseensä. Tässä pätee mainittu muistisääntö.

☞☞ **per si mem**

Prepositiota *per* käytetään ilmaisemaan välinettä, menetelmää tai tapaa, joka voi olla lauseen subjekti itse.

- *Se vorto per si mem estas internacia...* : Jos sana **itsestään** on kansainvälinen...
- *Esperanto per si mem ne povas...* : Esperanto ei **sinällään**...

☞☞ **Piilotettu subjekti**

Suomeksi voi aivan mainiosti sanoa

Nainen pyysi Kaarlele ajamaan partansa.

Huomaa, että virkkeessä on kaksi objektia ("Kaarlele" ja "partansa"). Esperantoksi tämän voi kääntää pää- ja sivulauseesta koostuvaksi virkkeeksi

Ŝi petis, ke Karlo razas sin.

Mutta miten tämän voisi ilmaista suomen tapaan yhdellä lauseella? Ongelma on nimittäin tuo Kaarle: toisaalta hän on verbin *peti* objekti, toisaalta verbin *razi* subjekti. Esperantossa suorien objektien ketjuttaminen ei ole sallittua.

Avuksi tulee mainittu datiivi, jonka avulla voidaan ilmaista, kenelle pyyntö osoitetaan

Ŝi petis al Karlo...

Vaikka esperanton kielioppisääntöihin kuuluu, ettei esim. epäsuorassa esityksessä aikamuota vaihdeta, vaan verbi pysyy sellaisenaan, tämä sääntö ei päde tässä kohtaa. Päinvastoin verbi *razi* ei voi olla *nun-tempa reala modossa* (*razas*), koska se vaatisi nominatiivissa olevan subjektin.

Sen sijaan voi sanoa

Ŝi petis al Karlo razi sin.

Vaikka virkkeen subjekti on kolmannessa persoonassa (*ŝi*), ei sana *sin* viittaakaan tähän, vaan infinitiivissä olevan verbin *razi* subjektiin Kaarle, joka on samalla finiittiverbin (*petis*) objekti. Virke täytyy ymmärtää esperanton lauseenvastikkeeksi, jossa alisteisen lauseen (*ke Karlo razas sin*) subjekti on piilotettu dativirakenteeseen.

☞☞ Piilotettu verbi

Toisinaan jopa verbi voi puuttua, jolloin se täytyy ymmärtää asiayhteydestä.

Eduardo agis tre ĝentile kaj afable dum nia vizito al [lia/sia] hejmo : Eduardo oli erittäin ystävällinen vieraillessamme hänen kotonaan.

Jos tarkoitus on ilmaista, että vierailu tapahtui Eduardon kotiin, äkkiseltään voisi päätellä, että Eduardo on virkkeen subjekti ja koska *si* viittaa subjektiin, niin oikea valinta olisi *sia hejmo*. Mutta kun kääntää virkkeen suomeksi, huomaa, että kyseessä on taas oikeastaan lauseenvastike ("vieraillessamme"), jonka subjekti on "me". Tällöin on ilman muuta selvää, että *sia hejmo* ei voi olla oikein.

Käsittelen varmaan jossain vaiheessa esperanton lauseenvastikkeita enemmän, mutta tässä kohtaa tyydyn toteamaan, että kyseessä on ns. *verbeca substantivo* eli substantivoitu verbi. *Vizito* on nimittäin johdettu verbistä *viziti* eli sanan juuri *vizit/* on verbiluonteinen.

☞☞ Etuliitteet *mem-* ja *si-*

Luonnollisesti sanoja *mem* ja *si* voi käyttää etuliitteinä.

☞☞ *mem-*

Etuliitteenä *mem* tarkoittaa itse, ilman ulkopuolista apua.

- *memvole* : omasta tahdosta
- *meminstruito* : itseoppinut (opettanut itseään)
- *memlerninto* : itseoppinut (oppinut ilman ulkopuolista apua)
- *memdisciplino* : itsekontrolli
- *memstara* : itsenäinen
- *memevidenta* : itsestäänselvä
- *memfido* : itseluottamus

☞☞ *sin-*

Etuliitteenä *sin* tarkoittaa itsen kohdistuvaa tekemistä tai omaa toimintaansa.

- *sindona* ← *doni sin* : antelias ← antaa omistaan

Huomaa, että etuliite on aina *sin*. Ei siis sanota **vi ja estas vindona** : oletpa sinä antelias.

- *singarda* ← *gardi sin* : varovainen ← olla varuillaan

Idea on, että vartioi itseään.

- *sinprezento* ← *prezenti sin* : itsensä esittely ← esitellä itsensä

☹☹ Ei niin selvät tapaukset

Toisinaan ei ole niin selvää, kumpi etuliite on parempi.

- *memmortigo* vai *sinmortigo*?

Loogisesti ottaen *sinmortigo* olisi parempi, mutta jostain syystä *memmortigoa* käytetään enemmän. Tarkkaan ottaen *memmortigoa* ei saisi käyttää, jos joku avustaa itsemurhassa kuten esim. [seppukua](#) tehtäessä.

- *mentaksilo* : itsearviointilomake

Tarkkaan ottaen kyse on itsensä arvioimisesta (*taksi sin*), mutta sanan **sintaksilo** voisi mieltää yhdistelmäksi *sintakso* + *ilo* (lauseopin tarkistin).

☹☹ Hei, entäs *sola* ja *sole*?

Lernun [sanakirjan](#) mukaan adjektiivi *sola* tarkoittaa

ainoa, pelkkä, yksinäinen, yksi, yksin

ja adverbi *sole*

yksistään, yksin, pelkästään, ainoastaan.

Näiden pohjalta käänsin PIV:n esimerkit seuraavasti, toivottavasti eivät menneet pieleen. PIV: mukaan *sola* tarkoittaa

1. *ne akompanata, ne estanta kun alia(j)*
esim. *li demandis, kion ŝi faras tie ĉi tute **sola*** : mies kysyi, mitä nainen tekee täällä **yksinään**
2. *ne helpata de alia(j)*
esim. *li tiris sin **sola** el tiu kriza situacio* : hän selvisi **pelkin** omin voimin tuosta pulmallisesta tilanteesta
3. *unu k neni u pli*
esim. *li **sola** estas kulpa* : hän **yksin** on syyllinen
4. *tia, ke ne ekzistas, aŭ ekzisti ne povas unu alia*
esim. *tio estas la **sola** loko libera* : tuo on **ainoa** vapaa tila/paikka

Vastaavasti *sole* tarkoittaa

1. *ne akompanate aŭ ne helpate de alia(j)*
esim. *malfeliĉo malofte venas **sole*** : epäonni tulee harvoin **yksin**
2. *ne pli ol; neni u, nenio alia ol; escepte de ĉiu alia; = nur*
esim. *li venos **sole** dimanĉe* : hän voi tulla **ainoastaan** sunnuntaisin

Tästä voisi päätellä, että sanojen *sola* ja *sole* merkitys on lähellä sanaparia *si mem*.

Käyttötilanne on tietysti eri, varsinkin kun sanan *sola* tai *sole* pois jättäminen muuttaa lauseen merkityksen.

Tämä artikkeli pohjautuu osin seuraaviin nimimerkki Salivanton verkkokirjoituksiin:

I Myself See Myself
A deeper look at Mem and Si
Sinprezento or Membrezento?

La origina artikolo estas publikigita 2019-10-01 en la retejo **Finna bablejo** kun rubriko **Minä itte**. Ĉi tiu PDF-versio estas kreita 2020-01-29. Vidu ankaŭ la aliajn afiŝojn de tipo **artikolo**.